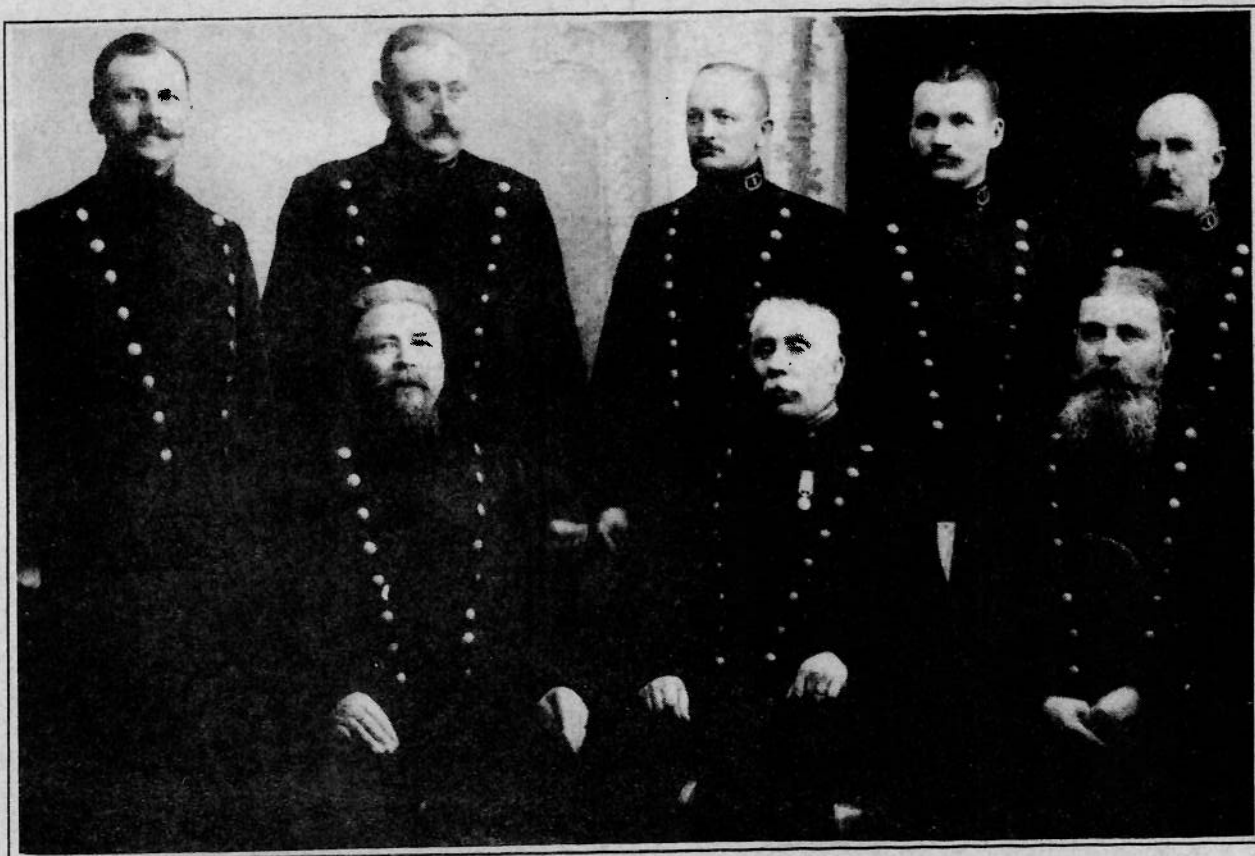

Jubileumsskrift

Umeå polisdistrikt - Umeå polisförening

Jubileumsskrift

Umeå polisdistrikt - Umeå polisförening

100 år

**Polisen i Umeå
1888 - 1988**

75 år

**Umeå polisförening
1917 - 1992**

Förord

Såväl Umeå polisdistrikt som Umeå polisförening har sedan lång tid saknat en dokumentation över distriktets och föreningens verksamhet.

År 1888 anställdes de första poliserna i Umeå och vi har således firat 100-årsjubileum och i år 1992 fyller Umeå polisförening 75 år.

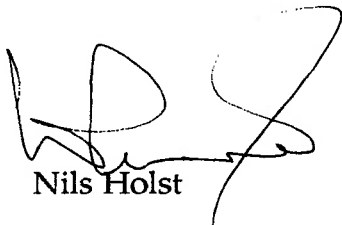
Vi har en lång historia som i de flesta avseenden är gemensam.

Minnen fördunklas och historiska fakta försvinner lätt.

Därför har vi ansett det angeläget att ge ut denna publikation samtidigt som den får utgöra en jubileumsskrift såväl för Umeå polisdistrikt som för polisföreningen.

Vår förhoppning är att anställda inom polisen genom denna skrift skall få ett bredare perspektiv på polisrollen och hur den har utvecklats genom åren liksom att den också skall vara till intresseväckande läsning för andra.

Faktainsamling, en stor del av bildmateriel och text, har f d poliskommissarien Folke Johansson stått för, vilket möjliggjort utgivandet av denna skrift.

Nils Holst

Lennart Ahlqvist

Innehållsförteckning

Historik	sid 7
Polisens ekonomiförening	13
Umeåpolisens semesterförening	14
Polisens pensionärsklubb i Umeå	14
Polisväsendet i Umeå 1888 - 1988	15
Statspolisen	35
Polisväsendet efter förstatligandet år 1965	38

Historik

Med anledning av Umeå Polisförenings 75-årsjubileum

av

Folke Johansson

Den 25 november 1917 samlades tio polismän, som var anställda vid Umeå stads poliskår, till ett möte, där frågan om bildande av en polisförening med anslutning till Svenska polisförbundet behandlades.

Närvarande var poliskommissarien E. Ahnström, poliskonstaplarna E. Ljung, Axel Forsell, Alfons Björklund, Nordlund, O. Andersson, O. Olofsson, E. Lilja, W. Ågren och sundhetstillsyningsmannen A. Grenholm. Vid mötet beslöts att utdebitera 25 öre per medlem.

Umeå med omnejds polisförening

Den 9 december 1917 samlades polismännen åter till möte, varvid föreningen konstituerades och fick namnet *Umeå med omnejds polisförening*. Till föreningens förste ordförande valdes poliskonstapeln E. Ljung. Vidare beslutades att medlemsavgiften skulle vara 1 krona och 50 öre per kvartal.

Svenska polisförbundet

I februari 1918 begärdes inträde i Svenska polisförbundet. Redan från föreningens start var aktiviteten stor, vilket framgår av förda protokoll. Främst på dagordningen stod löne-

frågan och således begärde man år 1918 att en ordinarie poliskonstapel skulle ha en årslön på 2.000 kronor. Vidare gjordes en framställning om sänkning av arbetstiden till 56 timmar per vecka.

Föreningen ordnade även skidutflykter och sommartid utflykter till Öhn. För att ge polismännen möjlighet till bad fick man efter framställning därom utnyttja brandkårens badstuga.

Av föreningens protokoll under de första åren framgår inte något som tyder på att föreningsbildandet och föreningens verksamhet motarbetades av polisledningen eller arbetsgivaren Umeå stad.

Umeå polisförening

Vid årsmötet 1930 beslöts att föreningens stadgar skulle ändras så att namnet i fortsättningen skulle vara Umeå polisförening. I samband därmed beslutades också, att endast befattningshavare vid poliskåren i Umeå stad kunde vinna inträde i föreningen.

I samband med polislagstiftningen år 1925 blev anställningstryggheten för polismän inskriven i polislagen. Vidare reglerades tjänstgö-

ringsförhållandena genom polisreglementet och normalinstruktionen. Arbetstiden blev för patrullerande polismän fastställd till 48 timmar per vecka. Däremot reglerades inte arbetstiden för överkonstaplar och kriminalpolispersonal och polismän på landsbygden. Polislagstiftningen mottogs givetvis med tacksamhet av polismännen.

Länsstyrelserna och polischeferna i de mindre polisdistrikten ägnade i allmänhet inte den praktiska polisverksamheten något större intresse, och beträffande tjänstelokaler och utrustning förelåg på många håll stora brister.

I Umeå var ju borgmästaren och sedermera stadsfiskalen polischef och dessa kunde givetvis inte på grund av deras åligganden som domare respektive åklagare ägna önskvärd tid för polisverksamheten.

Vid polisföreningens sammanträden genom åren har polispersonalens tjänstgöringsförhållanden, lön och pension ständigt varit föremål för behandling. Överläggningar i lönefrågor med Umeå stad förekom ofta och därvid hade föreningen ofta ombudsmannahjälp från Svenska polisförbundet.

De kommunala myndigheterna hade beslutanderätt men de måste ta hänsyn till bestämmelser om minimilön till polismännen. Först år 1941 trädde en lag om förhandlingsrätt för kommunernas tjänstemän i kraft.

År 1954 tillkom polislönereglementet och dess följdbestämmelser. Det innebar att varje polismanstjänst skulle inplaceras i en av kommunen beslutad personalstat med lönegradsbeteckning och nummer, varefter ett särskilt tillsättningsförfarande skedde.

Tillsättningsförfarandet medförde givetvis mycket arbete och engagemang från föreningens sida.

Efter förstatligandet av polisen år 1965

Förstatligandet av polisen och den samtidigt genomförda skilsmässan mellan polis-, åklagar- och exekutionsverksamheterna år 1965 innebar uppbyggnad av en helt ny polisorganisation med nya polisdistrikt och stationeringsorter.

Befattningshavarna skulle inplaceras i nya tjänster, och dessa utlystes i en bilaga på 62 sidor till det nummer av Post- och Inrikes Tidningar som utkom i maj 1964.

Ansökningar från hela riket behandlades av en särskild tillsättningsnämnd, och under senare hälften av år 1964 var tillsättningarna klara. De offentliggjordes i en bilaga till Post- och Inrikes Tidningar, som omfattade 100-talet sidor, varav ett 70-tal avsåg polisväsendet.

Omorganisationen och tillsättningsförfarandet dominerade givetvis polisföreningens verksamhet och förhandlingar. Exempelvis måste nya tjänstgöringslistor upprättas och innan dessa fastställdes förekom en mängd problem som måste lösas.

Inför förstatligandet framlade Svenska polisförbundet förslag till sammanslagning av vissa polisföreningar. Med anledning därav höll styrelsen för Umeå polisförening och Västerbottens södra polisförening gemensamma sammanträden den 17 januari och 2 september 1964.

Konstituerande sammanträde med den nya föreningen hölls torsdagen den 17 september 1964, och då beslöts bl a att den nya föreningen skulle heta Umeå polisförening och ersätta den tidigare verkande Umeå polisförening och Västerbottens södra polisförening.

Vidare beslöts, att den nya föreningen skulle verka från den 1 oktober 1964, och den övertog då förhandlingsverksamheten rörande placering av personal, tjänstgöringslistor och lokalfrågor med anledning av den nya polisorganisation, som skulle träda i kraft den 1 januari 1965.

Löneförhandlingarna

På grund av förstatligandet av polisväsendet avlöstes polisens lönereglamente av Statens allmänna avlöningsreglemente. Den fackliga verksamheten blev därigenom mera centraliserad, vilket givetvis förändrade föreningens verksamhet när det gällde lönefrågor.

Efter förhandlingar år 1977 skedde dock viss decentralisering genom att man avsatte en viss lönepott, som skulle fördelas vid lokala förhandlingar. Senare har man gått ännu längre i decentraliseringen genom ett utvidgat högstlönesystem och lokala förhandlingar rörande individuell lönesättning.

Under senare år har missnöjet med löneläget inom polisen varit stort bland polismännen men under åren 1990-1991 skedde en avsevärd löneförbättring och numera finns nog inte något större missnöje med lönerna.

Arbetstidsförhållandena

När det gäller arbetstidsförhållandena har stora förändringar skett. År 1968 genomfördes en förkortning av arbetstiden till 42,5 timmar för polismän, som tidigare haft 45 timmars arbetsvecka. Från början av år 1972 skedde en allmän sänkning av den normala arbetstiden till 40 timmar per vecka.

Från och med år 1977 fick polispersonalen lagstadgad rätt till medbestämmande och personalens inflytande vidgades genom företagsnämndsverksamheten.

Familjära tillställningar

Före förstatligandet, då Umeå poliskår var relativt liten och *alla kände alla*, ordnade polisföreningen årsfester. Dessa tillställningar var familjära och mycket uppskattade. Det anordnades även välbesökta julfester för medlemmarnas barn. Även efter förstatligandet har föreningen ord-

nat fester men dessa har på grund av kårens storlek fått annan karaktär än tidigare. 50-årsjubileum och 60-årsjubileum har firats med festmiddagar för föreningens medlemmar och inbjudna gäster

Under Umeå polisförenings 75-åriga tillvaro har alla polismän i Umeå med något enstaka undantag varit anslutna till föreningen. Av detta kan man dra den slutsatsen, att poliskårens medlemmar insett nödvändigheten av facklig verksamhet.

Den 31 oktober 1950 invigdes föreningens fana, och beträffande denna invigning var intilliggande notis införd i polistidningen nr 10/87:

Tisdagen den 31 oktober 1950 kl 19.15 hade ett 30-tal medlemmar av Umeå Polisförening med fruar samlats i Hantverkshuset för invigning av den fana, som skänkts av polisfruarna. Såsom hedersgäster voro stadsfiskalen B Resare med fru och polisförbundets ordförande, polisman B Skoglund, Örnsköldsvik, inbjudna. Så står det i Umeå Polisförenings handlingar, när föreningen fick sin fana. Polisfruarna med fru Gunborg Sigurdh i spetsen och som drivande kraft, hade då under två år arbetat i en syjunta för att möjliggöra anskaffandet av en föreningsfana. Fruarna lade var 14:e dag när man samlades dessutom en krona per person till fankassan. Fru Sigurdh stod för överlämnandet till föreningsordf. Folke Johansson, som tackade damerna med att bl a utbringa ett fyrfaldigt leve för dem och deras insats. Själva invigningen förrättades av förbundsordf. Bertil Skoglund innan det blev gemensam supé och därefter dans till långt fram på småtimmarna. Så nog blev Umeå polisförenings fana ordentligt invigd alltid. Fanan återfinns dessutom i miniatyrformat med stång för utdelning till väl förtjänta medlemmar i föreningen.

Invigning av
föreningens
fana den
31 oktober 1950

Ett galleri över ordföranden i polisföreningen åren 1917 - 1992

E Ljung
1917

Helge Carlsson
1928-29

Gustaf Strömberg
1934

Konrad Nordlund
1918-21
1925-26

J V Berglund
1931
1941-44

Hjalmar Wennman
1935-38
1940

Axel Forsell
1922-23
1930

N Fahlander
1932

G A Rhodin
1945-48

Oscar Andersson
1924
1927
1939

Emanuel Ahnström
1933

Folke Johansson
1949-51

Fridolf Remstrand
1952

Holger Björkman
1966

L. Ahlqvist
1988-

Kurth Carlsson
1953-55

Rickard Nystedt
1967-78

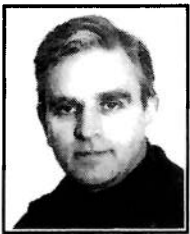
Sven Jacobsson
1956-64

B Strömberg
1979-80

Henning Andersson
1965

S Nordlander
1981-87

Förteckning över
ordförande, sekreterare och kassörer i polisföreningen åren
1917 - 1992

Ordförande

E Ljung 1917
Konrad Nordlund 1918-21
Axel Forsell 1922-23
Oscar Andersson 1924
Konrad Nordlund 1925-26
Oscar Andersson 1927
Helge Carlsson 1928-29
Axel Forsell 1930
J W Berglund 1931
N Fahlander 1932
Emanuel Ahnström 1933
Gustaf Strömberg 1934
Hjalmar Wennman 1935-38
Oscar Andersson 1939
Hjalmar Wennman 1940
J V Berglund 1941-44
G A Rhodin 1945-48
Folke Johansson 1949-51
Fridolf Remstrand 1952
Kurth Carlsson 1953-55
Sven Jacobsson 1956-64
Henning Andersson 1965
Holger Björkman 1966
Rickard Nystedt 1967-78
B Strömberg 1979-80
S Nordlander 1981-87
L Ahlqvist 1988-

Sekreterare

K Nordlund 1917
Oscar Andersson 1918-21
Alfons Björklund 1922-23
Helge Carlsson 1924
Alfons Björklund 1925-26
Axel Forsell 1927
Verner Andersson 1928-29
N Fahlander 1930-31
Adolf Skoogh 1932
Axel Forsell 1933
Ansgar Björk 1934
Verner Andersson 1935-39
J V Berglund 1940
Helge Carlsson 1941-44
Oscar Andersson 1945
Kjell Bergqvist 1946-47
Oscar Ludvigsson 1948-49
H Andersson 1950-53
Henry Berglund 1954-55
Holger Björkman 1956-59
Helge Nygren 1960-62
Conny Larsson 1963-64
Stig Hellgren 1965-82
Lars Öberg 1983
H-O Markström 1984
Anders Johansson 1985-88
Dan Andersson 1991
Lars Lundmark 1992-

Kassör

A Grenholm 1917-21
J A Ågren 1922-23
Sigfrid Olsson 1924
Helge Carlsson 1925-27
Hjalmar Wennman 1928-34
Albin Isaksson 1935-42
Henning Skogh 1943
Axel Forsell 1944
Herman Weilestam 1945-46
Fritz Fransson 1947-48
Gerhard Domeij 1949-53
Ingvar Lindmark 1954-56
Hans Ohlsson 1957-58
Bengt Sandberg 1959-60
J H Johansson 1961-64
Paul Johansson 1965-66
Freddy Johansson 1967-78
Berndt Andersson 1979-80
Maria Nordholm 1981-84
Sture Arvidsson 1985-86
Kenneth Jonsson 1987-89
Leif Andersson 1990-91
H-O Markström 1992-

Polisens ekonomiförening

Före förstatligandet av polisväsendet den 1 januari 1965 ägde polismännen rätt att på sin fritid vid sidan av tjänsten utföra bevakningsuppdrag vid nöjeställningar och andra arrangemang. Bevakningen utfördes i vanlig uniform och ersättning utbetalades direkt till de polismän, som utfört bevakningen.

För handläggning av de uppdrag, som utfördes vid sidan av den ordinarie tjänsten, och för en rättvis fördelning av extrainkomsterna bland polismännen bildade dessa i början av 1900-talet en ekonomisk förening.

För att bli medlem i föreningen måste man vara ordinarie polisman och man sökte fördela extrainkomsterna så att de vid varje års slut blev lika stora för varje medlem.

Timarvodets storlek år 1960 framgår av följande utdrag ur protokoll, fört vid styrelsesammanträde med ekonomiföreningens styrelse:

Sedan uppgifter inhämtats om timarvodet för polisens medverkan vid nöjesarrangemang från bl a Skellefteå, Lycksele och Teg, framkom att ovan nämnda platser sedan 1 juli 1960 beslutat om höjning av arvodet till 15 kronor per timme. Med ledning av dessa uppgifter beslöt polisens ekonomiförening, att från den 1 september 1960 höja timarvodet till 15 kronor

Nummerskyltar för cyklar

Förutom ovannämnda extrainkomster förekom även sådana inkomster vid försäljning av nummerskyltar för cyklar. Under första hälften av 1900-talet skulle enligt gällande bestämmelser vid färd genom Umeå stad bakom cykelsadeln finnas fästad en skylt av plåt eller läder försedd med bokstaven U och nummer, som tillhandahölls och registrerades på polisstationen. Polisen hade skyldighet att kontrollera att bestämmelserna följdes.

Extrainkomster

Tillverkning och försäljning av nummerskyltarna handhades av poliskonstapel Lilja. Vid sammanträde den 5 mars 1934 med ekonomiföreningen beslutades, att föreningens medlemmar skulle överta försälj-

ningen av plåtnummerskyltar och låta tillverka sådana, medan tillverkningen och försäljningen av lädernummerskyltar skulle handhas av Lilja. Priset för en plåtnummerskylt bestämdes till 1:50 kr.

Nettovinsten av försäljningen skulle av kassören insättas i bank för att fördelas mellan föreningens medlemmar. Då jag som extra poliskonstapel tjänstgjorde vid ordningsavdelningen i början av 1940-talet sålde jag och de övriga polismännen under vakttjänstgöring nummerskyltar i samband med att cyklar registrerades.

På grund av bestämmelserna efter den 1 januari 1965 rörande polismännens extrainkomster, föreligger inte längre något behov av föreningen, varför den numera är nedlagd.

Umeåpolisens semesterförening

I början av 1950 meddelade magistraten i Umeå till Umeå polisförening, att sk bötesandelar av böter, som utdömts vid rättegångar hos rådhusrätten i Umeå rörande bl a olaga sprithantering, fanns inestående hos magistraten för utbetalning till polismän vid Umeå poliskår. Enligt vissa bestämmelser var bötesandelarna avsedda att bereda polismännen rekreation och avkoppling från polisarbetet.

Det var inte möjligt att utreda vilka polismän, som ägde rätt till de samlade bötesandelarna. På grund därav beslutades att bötesandelarna skulle utbetalas till de vid Umeå po-

liskår vid tiden för utbetalningen anställda polismännen i enlighet med en överenskommelse mellan magistraten och Umeå polisförening.

Genom polisföreningens försorg bildades Umeåpolisens semesterförening med uppgift att förvalta pengarna. Enligt av semesterföreningen antagna stadgar skall av föreningen förvaltade medel användas för att främja medlemmars fritidsintressen och bereda medlemmarna möjlighet till rekreation och avkoppling.

För detta ändamål inköptes en sommarstuga vid Lövosundet i Holmsund av Svenska cellulosa-

aktiebolaget, vars direktör Axel Enström låtit uppföra stugan för att användas som evakueringsbostad under andra världskriget. Efter några år såldes stugan, och en tid därefter inköptes en sportstuga i Hemavan, som semesterföreningen fortfarande äger.

Enligt semesterföreningens nuvarande stadgar är varje polisman, som vid 1962 års utgång innehade ordinarie eller extra ordinarie befattning vid poliskåren i Umeå stad, så länge han kvarstår i tjänsten, samt polisman som avgått med pension, delägare i sportstugan.

Polisens pensionärsklubb i Umeå

På initiativ av Umeå polisförening och med Fridolf Remstrand som sammankallande bildades Polisens pensionärsklubb i Umeå den 19 mars 1985.

Pensionärsklubben har till uppgift att verka för fortsatt sammanhållning och gott kamratskap bland polismännen samt företräda medlemmarna vid uppvaktningar i samband med avgång ur tjänst, sjukdom och dödsfall.

Genom pensionärsklubbens försorg har under de gångna åren ordnats årsfester och andra sammankomster samt resor till skilda utflyktsmål.

Vid bildandet av pensionärsklubben och som ordförande under de första åren av föreningens verksamhet har Fridolf Remstrand varit en drivande kraft.

Umeå stad torde vara den av våra äldre svenska städer, som är torftigast på lokala historiska källor p g a de olyckor, som åren 1714, 1720 och 1888 drabbade staden och som förintande gick fram över historiskt källmaterial. Därför föreligger stora svårigheter att av skriftliga handlingar få fram en historisk översikt över polisväsendet i staden.

Med ledning av uppgifter från magistratens och stadsfullmäktiges arkivhandlingar samt *Umeå stads historia* av Birger Stecksén samt genom samtal med förre stadsvaktmästaren Oskar Sundqvist, vilken var anställd vid Umeå stads poliskår åren 1896 - 1911, har jag dock kunnat sammanställa följande.

Umeå stad grundades år 1622. Därefter sköttes stadens angelägenheter av en obestämd och svag kommunalförvaltning till år 1639, då en verklig stadsstyrelse grundades.

Om det inre livet i staden är så gott som intet känt från denna tid. Stadens medborgare hade till stor del hemman på landet. De sökte dock förvärva jord i stadens närhet från de kringliggande byarna och i kraft av de kungliga förordningarna började staden så småningom skapa sig en särskild prägel, som visserligen i mångt och mycket var identisk med livet utanför stadsportarna men i vissa fall innebar någonting nytt.

Enbart det symboliska tullstaketet angav för den stadsbesökande bonden att här stod han i ett samhälle, som utgått ur hans egna led men avgränsat sig gentemot den gamla miljön.

Magistraten

Vid denna tid representerades lagen av underlagsmannen eller häradshövdingen, fogden och uppborðsmannen samt tullbetjänarna, som i kraft av sitt yrke tjänstgjorde som ett slags polis.

Enligt 1646 års privilegier för staden skipade magistraten rätt och hade exekutiv makt. Vidare besatt den en vidsträckt administrativ myndighet och hade rätt att utfärda kommunala förordningar och se till att ordning iakttogs.

Brännpunkten för det kommunala livet var rådhuset, där magistraten och borgerskapet sammanträdde för att fälla dom och dryfta stadens allmänna angelägenheter.

På Erik Widmans karta från år 1643 kan man vid torget se en avlång byggnad, som förmodligen skall vara rådhuset. I slutet av 1640-talet klagades, att stadens publika hus var förfallna, vilket tyder på att rådhuset då hade åtskilliga år bakom sig.

Om rådhusets utseende är inget känt, men man kan förmoda, att det liksom på andra håll inrymde samlingssal, arrest, stadskällare och eventuellt andra lokaler.

Någon egentlig jurisdiktion synes ej staden ha ägt före 1646 års privilegier. Det första protokoll som finns bevarat, är från år 1649. Däremot torde allmänna rådstugor eller motsvarande sammanträden ha hållits redan från stadens grundläggning.

God ordning i staden skulle befordras av borgmästaren. En sk stadstjänare, vilken tillsattes på de årliga valborgsmässorådstugorna, skulle gå magistraten tillhanda med budskickning och dylikt samt i viss utsträckning upprätthålla ordningen. Vanligen skötte han också klockställartjänsten.

Under stadens första jurisdiktionstid förekom blott få rättstvister. På 1670-talet började förhållandena bli annorlunda, och ansvällningen av rådstugurättens protokoll visar utvecklingens riktning. Befolkningen

i staden hade tilltagit och uppgick år 1693 till omkring 370 personer.

Det ålåg magistraten tillse, att dess domar och beslut exekverades i laga ordning. Den närmaste skyldigheten härvidlag vilade på byfogden.

Han var stadens uppbördsman och exekutor, varjämte han skulle ha uppsikt över broar och staket samt övervaka politieförordningarna och säkerhetsåtgärderna mot eldfara. År 1698 indrogs hans befattning och hans skyldigheter överfördes på stadskassören samt rot- och brandmästarna.

Till magistratens skyldighet att vaka över ordningen hörde även tillsyn över byggnadsväsendet, gatur reglering, broar och dylikt. Utanför sin tomt skulle borgaren hålla gatan snygg och ren samt fylla igen ojämnheter och vattenpussar.

Men renhållning var ej tidens starka sida och magistratens tillsägelser förklingade oftast ohörda. Gatorna var belamrade med smuts och spillning efter stadens kreatursstock, som drevs ut från staden på morgonen och in på kvällen. Ibland pryddes gatubilden av bökande svin och bråkande getter.

*Brandvakt från tidigare delen av 1800-talet. Bild av docka hos Polismuseet, Stockholm
Foto: Polismuseet, Stockholm*

Eldfaran

Till skydd för eldfara utfärdade magistraten förordningar om akt-samhet vid eldning, om lagning av bristfälliga murgångar och anskaffandet av vattentunnor, som skulle ha sin plats vid porten. Särskilt varnades tjänstefolket att *löpa med stickbloss i bodarna.*

År 1694 bestämdes, att *tvenne karlar skulle gå var natt och hålla stadsvakt här i staden för både eldsvåda, tjuveri och andra händelser, som om nattetid kunna tillfalla, vilka personer kunna och hava inseende med otidig dryckesförsäljning. Överfaller någon denne vakt med ord eller gärningar, så ligge hans plikt i tveböter.*

Överinseendet över brandväsendet hade byfogden, men denna syssla blev som tidigare nämnts år 1698 indragen och därefter ålåg det rotmästarna i stadens fyra rotar att jämte brandmästarna övervaka brandordningen. Rotmästaren skulle även biträda vid skatteläggningen inom roten samt bl a tillse att alla ordentligt bevistade gudstjänsten i kyrkan.

Stadstjänarna och brandvakterna fungerade som stadens "polis". Borgerskapet var skyldigt att efter viss upprättad längd (förteckning) varje natt hålla två brandvakter. *Klockan är tio slagen, Guds milda och mäktiga hand bevare vår stad från eld och brand, klockan är tio slagen, löd brandvaktens rop när han efter ringning i rådhusklockan började sin vandring i natten. Försedd med korsgevär eller brandsax till skydd*

mot näsvisa orosstiftare vandrade nattvakten genom gatorna.

Vid varje gathörn gjorde han halt och förkunnade timplaget *så att var och en i stilla väder må kunna höra ropandet*. Så fortgick det hela natten till klockan fyra på morgonen, då brandvakten upphörde att gå och det åter ringdes i rådstuguklockan.

År 1786 bestämdes på allmän rådstuga, att brandvakterna, om rådstuguklockan stannade under natten, ändå skulle fortsätta med utropandet av tiden, *till vilken ända de borde höra sig för i något hus om tidens gång*.

När vakten på morgonen slutat gå, skulle han bege sig till klockställaren och tillsäga honom att ställa i ordning klockan. Den brandvakt, som visade försummelse i tjänsten medelst insomnande och vårdslöst nedsättande, fick böta. När brandmästaren J E Callmeier år 1759 företog en grundlig räfst med brandvakterna, visade det sig, att många gjort sig skyldiga till grov vårdslöshet och uppenbara överträdelser.

I snöstorm och höstregn var det mycket behagligare att sova i sin sköna säng än att traska runt i staden, och då ställde man korsgeväret vid väggen och slank in i stugan, överlåtande åt en nådig försyn att vaka över staden.

En brandordning för staden tillkom år 1792 och en följd därav blev, att brandvaktsplikten avskaffades och att fyra ordinarie brandvakter anställdes. Av dessa gick två var natt. På grund av en eldsvåda nyåret 1803 beslöt borgerskapet, att

tomtägarna i staden skulle hålla två patrullkarlar - borgarpatrullen - varje natt förutom de ordinarie brandvakterna. Vid samma tillfälle beslöts, att inköpa en larmtrumma, vilken skulle användas vid eldsvåda.

När kriget kom

Från och med hösten 1808 fick Umeå allt större betydelse för de militära operationerna i kriget mot ryssarna för att slutligen bli den punkt kring vilken krigets viktigaste händelse avlöpte.

Ett högst rörligt liv rådde i den lilla staden, som vid denna tid hade knappt 1 000 invånare. Stadens borgare försvann nästan i vimlet av militärer på gator och torg. Vänner och fiender kom och gick alltefter krigslyckan växlade.

Ibland syntes svenska och finska krigare i slitna och trasiga uniformer, färdiga av mödor, umbäranden, sår och sjukdomar. Ibland såg invånarna soldater av främmande typ, för vilka barnen gömde sig och även de vuxna kände en viss rädsla.

Ryska infanterister i stövlar och långa kappor marscherade genom

staden och de fruktade kosackerna sprängde på sina små snabba hästar förbi den undrande borgaren.

Umeå blev högkvarter för generalmajor Cronstedt, som bodde i Forsellska huset öster om Renmarksbäcken (nuvarande Renmarksplanen). När general Alexejeff och efter honom Kamenski blev de styrande och ställande i staden bodde även de i detta hus.

Högvakten eller den s k *corps de garde* var förlagd till rådhusets nedre våning, där även arrestlokalen var inrymd. Därifrån leddes de brottsliga ut på gården för att mota så och så många dussin spöslag. Var det fråga om svårare brott fick vederbörande löpa gatlopp, vilket inte var sällsynt, enär krigarna ofta hade sin egen moral och bristen på proviant ibland gjorde dem till tjuvar.

Så mycket som möjligt sökte såväl det svenska som ryska befälet att upprätthålla disciplin bland sina trupper och det var endast undantagsvis som svårare oroligheter och uppträdanden ägde rum. Speciellt de beryktade ryssarna höll betydligt bättre ordning än vad stadsborna tänkt sig.

Det stränga regementet gick även ut över den civila befolkningen och varje försök till spioneri straffades med döden. Stadens postmästare Erik Schållts blev på några lösligt framkastade ord angiven för spioneri och tagen i förhör av ryssarna. Trots att inga bevis fanns mot honom, blev han dömd att hängas. Genom landshövding Strombergs mel-

lankomst räddades han emellertid från detta straff.

År 1813 fattades på allmän rådstuga beslut att ersätta det gamla rådhuset med en tidsenligare byggnad. Arbetet med det nya rådhuset, som byggdes av trä, påbörjades år 1814. Rådhuset inrymde bland annat vaktrum, bysättningsrum och rum för stadsvaktmästaren.

Vid den stora branden 1888 förstördes de små och oansenliga 1700-talsgårdarna. Det nya Umeå, som därefter byggts upp, känner vi väl till och det påminner nog föga om staden före år 1888.

Även under 1800-talet utövade borgmästaren polischefsskapet i staden. Till hjälp i *polisverksamheten* hade han en stadsfiskal, vilken tjänst tillkommit under 1700-talet, samt stadstjänare. Vidare fanns fortfarande kvar den urgamla brandvaktsinrättningen, som överlevt alla reformer.

Brandvakterna

Ringaktade och många gånger utsatta för gyckel från glada nattsvärmare trampade brandvaktsgubbarna med brandsaxen under armen sin enformiga nattliga promenad på stadens gator. De ansågs på många håll ej ha någon annan uppgift än att bära skvaller till stadsfiskalen och genom honom till borgmästaren. Men detta var nog orättvist mot dessa stadens gamla väktare. Instruktionen för brandvakterna från år 1850 anslöt sig till tidigare förordningar. Det sedvanliga utropandet av timslagen hade något förkortats, så att brandvakten nu endast ropade:

Klockan är tio slagen, hör väktarens rop, klockan är tio slagen.

Brandvakterna förbjöds strängt allt dryckesmål på källare eller krog, allt vilande på gatubroar och all vistelse inomhus och på gårdstomter under tjänstgöringstid. De skulle noga passa på ifall eldfara uppkom och i så fall ombesörja att genom *klämning eller trumning samt anskri, eldrop och klappande på portar och luckor* väcka de som bodde i farlig närhet samt brandbefälet.

Om det eldades i något hus på nätterna eller ljus brann efter midnatt, skulle det undersökas, *dock utan buller och med nödig varsamhet*. Om oordning eller oljud förekom på gator eller andra offentliga platser, skulle brandvakterna ta reda på vilka fridstörarna var. Okänt folk, som förde väsen, skulle anhållas och sättas i häkte.

Stölder skulle brandvakterna söka upptäcka samt gripa tjuvarna. Förekom dans för *sjömän, lärgossar och tjänstehjon* på något ställe där stadstjänarna ej var närvarande eller hade anmälan om tillställningen inte gjorts, var brandvakten skyldig att anmäla saken. Brandvakterna fick inte med otidigheter eller ohövlighet bemötande förolämpa dem, *som beskedligt framgå*. Lönen utgjorde 16 riksdaler årligen och från och med år 1840 försåg staden brandvakterna med kapprockar.

Då lönen var liten och brandvakterna för den skull inte kom att rekryteras från de mest tillförlitliga i staden, kunde man inte vara fullt säker på att de ägde plikt känsla och var mönstergilla och pålitliga i tjänsten. De anträffades också ej så sällan berusade eller sovande under sin tjänstgöring. För *befordran av ordning och säkerhet inom staden och för tillsyn av stadens brandvakter*, beslöt man på 1849 års valborgsmässosammanträde att återuppliva den gamla borgarpatrullen, vilken inte varit i verksamhet under de senaste årtiondena.

Säkerhetspatrullen

Reglemente för den nya säkerhetspatrullen utarbetades, och den 3 september 1849 började den sin verksamhet. Den första patrullen bestod av borgmästaren Joh G Rothoff och stadsläkaren Å E Hvitfeldt. Patrullskyldigheten omfattade inte bara gårdsägare utan även ämbets- och tjänstemän.

Varje patrullskyldig skulle tjänstgöra tre nätter på året och turlista för kommande vecka infördes varje vecka i stadens tidning. Man hade emellertid rätt till att *lega karl för sig*, och detta var också det vanligaste sättet att komma ifrån den nattliga vandringen, som vissa årstider givetvis var mindre behaglig.

Vid vaktavlösningen överlämnades en patrullstav med en stor kula och det var då vanligt att skicka bud till någon av de *stående patrullkarlarna* och betala honom 75 öre med eller utan supar och så var bekymret borta för den gången. Hitade man inte någon *gubbe* lämnades staden ofta åt sitt öde, och hade man tur upptäcktes inte försummelser. I motsatt fall fick man sona sina synder med 3 riksdaler och 16 skilling banco.

Otillförlitligheten i den kontroll, som utövades av säkerhetspatrullen, och det opålitliga sätt på vilket brandvakterna många gånger fullgjorde sin tjänst, för vilket de även vann en viss sorglig ryktbarhet, föranledde stadsfullmäktige att år 1876 avskaffa den dittills vanliga nattbevakningen med brandvakt och säkerhetspatrull.

I stället beslöt man att anordna nattbevakning efter mera tidsenliga metoder med särskilda nattvakter, kontrollur, kontrollant med mera. Därmed gjordes slut på en gammal inrättning, som tagit sig uttryck i de ibland verksamma och ibland obefintliga borgarpatrullerna.

Samtidigt avskaffades de med seg livskraft kvarvarande brandvakterna med sina brandsaxar, sina kapprockar och sina höga väktarrop.

Ledningen av undersökningarna rörande brott och bränder i staden ombesörjdes av magistraten.

Beträffande inträffade bränder finns i magistratens protokoll från slutet av 1800-talet noggranna anteckningar rörande undersökningarna. Vid dessa var stadsfiskalen närvarande i egenskap av allmän åklagare.

År 1887 utgjordes stadens *polisstyrka* av åtta nattvakter och två stadstjänare, J A Wall och O M Bergsten.

Liksom för senare tiders polismän var lönefrågan viktig för nattvakterna. Någon facklig sammanlutning, som företrädde dem och verkade för deras intressen när det gällde lönen hade de inte. När det gällde krav på höjd lön gjorde man därför gemensamt framställning till magistraten. Anledningen till kraven var liksom i vår tid att levnadskostnaderna ökat men även ändrade arbetsförhållanden.

En framställning om högre lön gjord den 27 november 1888 genom en skrivelse till magistraten, som är undertecknad av vid denna tid anställda nattvakter. Skrivelsen hade följande lydelse:

Till Magistraten i Umeå.

Alldenstund såväl lifsförnödenheter som arbetslöner blifvit betydligt förhöjda, får vi undertecknade härmed vördsamt anhålla det Magistraten tacktes till Herrar Stadsfullmäktige afgifva förslag att den nuvarande aflöning vi ha för nattvakten måste förhöjas till 35 öre timma hülst som de nuvarande vaktåstrikten äro något längre än de gamla och mycket svårare väglag.

Derjemte anhåller vi undertecknade Westman och Lundgren att den aflöning vi ha som extra stadstjenare måste förhöjas.

Umeå den 27 november 1888.

<i>O.W. Häggman</i>	<i>N Lundgren</i>
<i>Karl Westman</i>	<i>Johan Boman</i>
<i>L.A. Sundqvist</i>	<i>E. Eriksson</i>
<i>O.P. Ollsson</i>	<i>Joh. Asplund</i>

Stadens första egentliga poliskår

På grund av de särskilda förhållanden, som uppkom genom stadens brand den 28 juni 1888, blev ordningsmakten otillräcklig, vilket framgår av följande skrivelse:

Till Stadsfullmäktige i Umeå.

Enär den här staden anställda polisen ej kan anses vara tillräcklig för ordningens upprätthållande under nuvarande förhållanden, får Magistraten härmed anhålla att Stadsfullmäktige behagade anslå medel för aflöning af tvänne extra stadstjenare.

Umeå den 3 juli 1888.

På Magistratens vägnar

Joh. G Rothoff

Denna skrivelse fick till följd att staden erhöll sin första egentliga poliskår. Stadsfullmäktige remitterade nämligen skrivelsen till drätselkammaren för utlåtande och utredning, varefter denna till stadsfullmäktige avlämnade en så lydande skrivelse:

Till Stadsfullmäktige i Umeå.

Sedan Magistraten här i staden, med förmölan att här anställda polisen ej anses vara tillräcklig för ordningens upprätthållande under nuvarande förhållanden, hemställt att I ville anslå medel till aflöning af tvänne extra stadstjenare, hafvem I genom beslut af den 3 dennes remitterat ifrågavarande framställning till Drätselkammaren för utlåtande och utredning. Och får Drätselkammaren, som anser att polisbevakning blifver otillfredsställande genom att anställa allenast extra polis, helst under nuvarande förhållanden och inom kort jernvägsbyggnaden tager sin början inom Wännäs, då staden har att vänta besök af främmande arbetare, såsom utlåtande och utredning i ärendet meddela, att Drätselkammaren för sin del anser att vara önskvärdt att tvänne poliskonstaplar, som tjenstgjort med godt vittnesord i Stockholm, anställas härstädes för ordningens upprätthållande; att sådana kunna enligt meddelad upplysning, erhållas mot en aflöning af 1.500 kronor per år, samt att Drätselkammaren därför föreslår att I ville anslå medel till aflönande af helst tvänne ordinarie poliskonstaplar, som ständigt sysselsättas med att, i den ordning polismyndigheten bestämmer, patrullera inom de olika delarna af staden för ordningens och säkerhetens upprätthållande.

Umeå den 18 juli 1888.

På Drätselkontorets vägnar.

E.O. Mångberg

Den 31 juli 1888 föredrogs skrivelsen inför stadsfullmäktige, och det protokoll, som därvid fördes, hade följande lydelse:

"hvarefter Stadsfullmäktige, sedan upplyst blifvit att polisväsendet i andra, såsom närbegränsade städerna Hernösand och Sundsvall, är ordnad på annat sätt än Drätselkammaren föreslagit, eller så att der finnes poliskommissarie, som är förman för den övriga polispersonalen, beslöto återremittera ärendet till Drätselkammaren med anmodan, att inkomma med utlåtande och utredning i det syfte som under öfverläggningen i ärendet uttalats".

Med anledning av stadsfullmäktiges beslut verkställde drätselkammaren ny utredning och avlämnade en så lydande skrivelse:

Till Stadsfullmäktige i Umeå.

Sedan I vid behandling af Drätselkammarens yttrande i anledning af Magistratsförslag om förstärkning af stadens polis, genom beslut den 31 sistlidne juli, till Drätselkammaren återremiterat betänkandet med anmodan, att till Eder inkomma med förnyadt utlåtande i ärendet, afseende polisväsendets ordnande härstädes så som det finnes ordnad exempelvis i Hernösand, får Drätselkammaren i berörde afseende meddela, att i sistnämnde stad finnes anställd en poliskommissarie med en lön af 1.600 Kr

4 ordinarie konstuplar do á 800 Kr	3.200 "
2 dito dito á 720 "	1.440 "
samt 15 extra dito á 240 "	3.600
således tillhopa Kr	9.840 "

i kontant aflöning utom omkostnaderna för kappor, som hela personalen erhåller hvar tredje år, samt för sortoret och byxor, hvilka persedlar de ordinarie erhålla hvar annat år, äfvensom att Drätselkammaren, som återopar sitt betänkande av den 18 sistlidne Juli uti detta ärende i fråga om polisens förstärkande, anser att denna förstärkning i det närmaste torde blifva tillfredsstäld om här, utom den nuvarande och extra polispersonalen, anställes en poliskommissarie och tvänne ordinarie konstuplar, samt föreslår därför det I ville besluta att här i staden skall så fort ske kan anställas:

en poliskommissarie med en årlig aflöning af	1.600
och 2ne konstuplar med dito á 700 kronor hvardera	1.400
Tillhopa kronor	3.000

utom omkostnaderna för beklädnadspersedlar nemligen kappor hvar tredje år samt sortoret och byxor annat hvar år, samt att härför måtte anvisa nödiga medel.

Umeå den 10 Augusti 1888

På Drätselkammarens vägnar

E.O. Mångberg

Trettiosju sökanden

Vid stadsfullmäktiges sammanträde den 10 augusti 1888 beslöts, att polisväsendet skulle ordnas i enlighet med drätselkammarens förslag och därmed bildades den första egentliga poliskåren i Umeå stad. Man kan gott säga, att det hela ordnades med en beundransvärd snabbhet. Den 3 juli 1888 avlämnade borgmästaren Rothoff sin skrivelse rörande förstärkning av polisväsendet och den 10 augusti 1888 förelåg beslut i ärendet.

Med anledning av stadsfullmäktiges beslut blev poliskommissarie- och poliskonstapeltjänsterna i vederbörlig ordning utlysta. Enligt Magistratens protokoll av den 8 oktober 1888 hade vid ansökningstidens utgång tolv sökande anmält sig till poliskommissariatetjänsten.

Bland sökandena fanns poliskommissarier, polisöverkonstaplar, poliskonstaplar, en f.d. sergeant, en lagermästare samt några personer utan särskilt yrke. Till kommissarie förordnade magistraten polisöverkonstapeln i Gävle Per Axel Lindbom.

Till de två poliskonstapeltjänsterna hade trettiosju sökanden anmält sig och de representerade skilda yrken, såsom gårdsägare, skollärare etc. Ett stort antal poliskonstaplar från skilda städer i landet hade emellertid även sökt tjänsterna.

Magistraten tillsatte endast en av tjänsterna, och till denna förordnades förre poliskonstapeln i Stockholm Gustaf Ramér.

Tillsättandet av den andra tjänsten skulle få anstå tills vidare. Att magistraten förordnade Ramér berodde kanske till en del på det utlåtande drätselkammaren avgivit i den ovan intagna skrivelsen av den 18 juli 1888, enligt vilken det var önskvärdt att tvänne poliskonstaplar, som tjänstgjort med godt vitsord i Stockholm, anställdes härstädes

Denna förkärlek för polispersonal från kungl. huvudstaden fick emellertid vissa sorglustiga följder, vilket framgår av magistratens protokoll av den 22 oktober 1888. Detta hade följande lydelse:

Sedan Magn under den 8 i denna månad förordnat till vidare, men på en månads uppsägning, förre Poliskonstapeln Gustav Ramér i Stockholm att vara poliskonstapel här i staden, men Magn, sedan Ramér den 18 i samma månad hitkommit och ansedd mindre lämplig till befattningen, tillfrågats om han ej mot erhållande av en månads lön, vore villig att från befattningen genast avgå, hvartill Ramér svarat ja jämte bekommit mot quitto en månads lön 58 kr 33 öre; så prövade Magn skäligt att i stället för Ramér till ordinarie poliskonstapel här i staden och tills vidare förordna Vaktkonstapeln vid länsfängelset i Härnösand Mathias Andersson, i följd hvaraf förordnande dertill skulle för honom af Magistraten utfärdas.

Genom magistratens förfarande torde Ramér ha fått ett uppslag, hur han i fortsättningen skulle kunna skaffa sig arbetsfri inkomst.

Till den poliskonstapeltjänst, som enligt tidigare beslut tills vidare inte skulle tillsättas, förordnade magistraten den 29 oktober 1888 extra poliskonstapeln i Gävle Gustaf Carlsson.

Instruktion för Polispersonalen i Umeå 1889

Första Kapitlet.

Allmänna föreskrifter.

§ 3

Inblandning i förhållanden, af hvilka ordningens störande icke kan befaras, skall polisman noga undvika.

Polisman bör alltid ihågkomma, att, derest han på ett humant, men tillika bestämdt och värdigt sätt fullgör sina tjensteåligganden och derigenom lyckas tillvinna sig allmänhetens välvilja och förtroende, denna utgör hans förnämsta stöd.

Hvarje polisman bör fördenskull städse erinra sig att i samma mån han förvärfvar rättänkande och förståndiga personers bifall och aktning, skall det lyckas honom att med större framgång sköta sitt kall.

Å andra sidan måste polisman noga taga sig till vara att icke af begär att stå väl hos alla, låta sig förledas till förbiseende af sina pligter såsom ordningens väktare och beifrare af oskick och förbrytelser.

Andra Kapitlet.

Särskilda föreskrifter för kommissarien.

§ 1

Kommissarien är ansvarig för upprätthållandet af ordning och säkerhet till person och egendom inom staden och dess polisområde. Han har jemväl närmaste inseendet och befälet öfver den der anställda personalen, utställer denna till tjenstgöring samt öfvervakar att de anbefalda tjensteåligganden i behörig ordning fullgöras.

§ 10

Kommissarien åligger att om skedda brott äfvensom efter inträffade eldsvådor med görligaste första hålla förberedande polisundersökning med biträde af egna underordnade, hvarjemte det åligger kommissarien att hvarje morgon ombesörja det en dagrapport upptagande under föregående dygn inträffade häktningar och anmärkningar, aflemnas till polischfen, samt att en redig rapportjournal och en stöld- och efterlysningjournal föres å poliskontoret, innehållande uppgifter om omständigheterna vid begånga brott och förseelser samt anteckningar om den bevisning som finnes, hvilka journaler hvarje dag skola hållas tillgänglige för stadsfiskalen såsom varande allmän åklagare.

Poliskonstaplarna göra efter särskild turlista vakt å poliskontoret och ständig patrullering dag och natt å anvisade linier eller distrikt.

Utom fullgörandet af sålunda föreskrifven vakt och patrullering, åligger det derjemte konstaplarna att efter befallning hafva vakthållning vid mantalsskrifvningar och värnpliktsmönstringar samt andra dylika tillfällen;

att vid behof föranstalta om brandsignalers gifvande;

att då de äro fria från annan tjenstgöring, infinna sig vid brandstället för att biträda med framskaffandet af brandredskap och vid ordningens upprätthållande, samt

att tillhandagå med det biträde i tjensten som dessutom kan erfordras; äfvensom:

att delgifva stämningar och kallelser i brottmål, som af allmän åklagare anhängiggöras.

Tredje Kapitlet.

Särskilda föreskrifter för konstaplarna.

§ 1

Anmäles brott vara begånget, skall konstapel derom underrätta sin förman och skyndsamt förskaffa sig fullständig underrättelse om brottets beskaffenhet samt om tiden när och stället där brottet blifvit begånget jemte alla dermed sammanhängande omständigheter.

Såsom allmän regel för spanande efter brottslingar gäller:

att de böra ske med skyndsamhet, ifver och ihärdigt samt utgå från stället der brottet blifvit begånget; börande vid undersökningen ingen omständighet, hur ringa som helst förbigås, enär ofta inträffat, att den obetydligaste sak gifvit anledning till brottslingens upptäckande....

§ 10

Den år 1888 beslutade organisationen av polisväsendet visade sig redan efter ett par år inte kunna fungera fullt tillfredsställande, om inte poliskåren utökades. Detta framgår av följande till magistraten inkomna skrivelse:

Till Magistraten i Umeå.

Då uti ordinarie poliskonstaplarnes tjänstgöring äfven ingår patrullering, måste denna ske på ändamålsenligt sätt och med nödigt antal konstaplar, hvarigenom allmän ordning och säkerhet så mycket som möjligt kan upprätthållas, men, såsom nu är, kan detta icke tillfyllest försiggå enligt det här antydda, då det finnes endast två konstaplar.

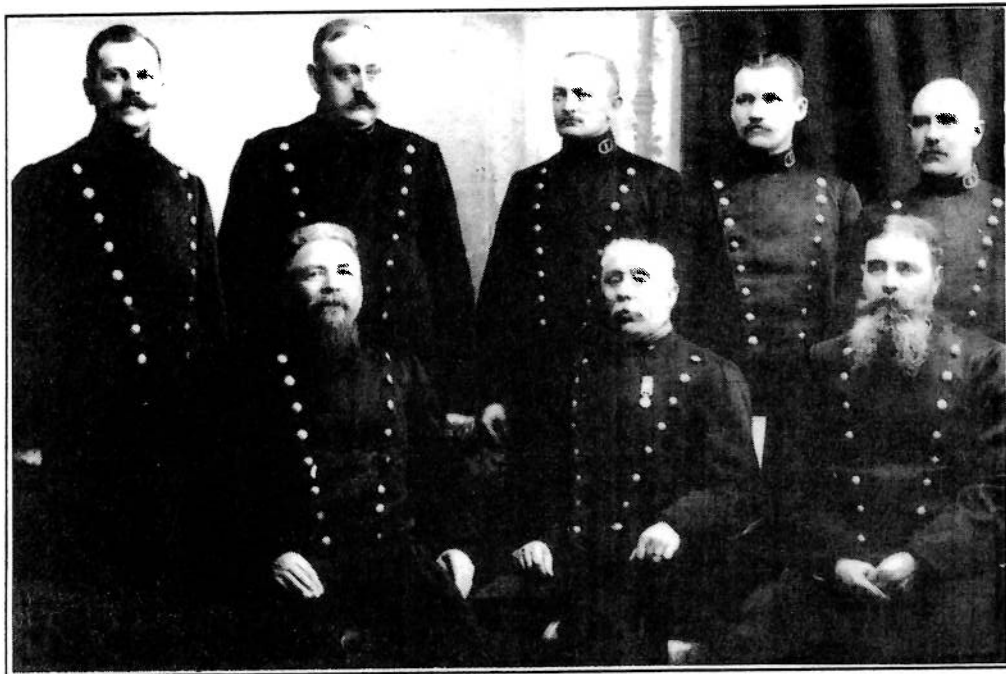
Visserligen hafva, sedan Magistraten fastställt patrullerings föreskrift jemte turlista, Stadstjenarne Wall och Bergsten biträdt och fortfarande biträda med patrulleringen, men dessa äro många gånger hindrade af de till deras tjänster hörande åligganden, att äfven kunna göra polistjensten.

Dels på grund af det nu anförda och dels af antagandet att många arbetssökande från olika orter hitkomma i och för stundande vidtomfattande arbeten, hvarunder oordningar möjligen kan komma att uppstå, så finner jag nuvarande polisstyrka för liten, hvadan jag vördsammast får anhålla, det ordinarie konstaplarnes antal måtte ökas till minst fyra.

Umeå i Poliskontoret den 7 maj 1889.

P.A. Lindbom

Poliskommissarie

Umeå stads poliskår omkring 1912. I mitten sitter poliskommissarie P A Lindbom och bredvid de år 1888 och 1890 anställda poliskonstaplarna C G Karlsson och N P Lundgren. Bakom Lindbom står Oskar Sundqvist och till vänster om honom E Ljung.

Tjänstgöringen kontrollerades

Stadsfullmäktige beaktade framställningen, och poliskåren i staden förstärktes. I detta sammanhang bör nämnas, att Umeå stad år 1890 hade en befolkning, som uppgick till 3.223 personer.

Beträffande polistjänsten och förhållandena i staden 1896 och åren därefter har förre stadsvaktmästaren Oskar Sundqvist för mig berättat följande:

Under hela sitt liv bodde Sundqvist i Umeå, och hans far var anställd som nattvakt i staden. Efter att en tid ha varit anställd som extra polisman och nattvakt förordnades Sundqvist år 1896 till poliskonstapel. Han var då 26 år gammal.

Då Sundqvist anställdes som poliskonstapel var polisbevakningen i Umeå ordnad så att extra polismän eller så kallade nattvakter tjänstgjorde under nätterna och de ordinarie poliskonstaplarna under dagarna

En kort tid efter det Sundqvist erhölet förordnande som poliskonstapel avskaffades systemet med särskilda nattvakter och poliskonstaplarna skötte bevakningen såväl natt som dag.

Tjänstgöringen reglerades genom en turlista, som omfattade hela dygnet, och den bestod av fotpatrullering i staden och vakttjänstgöring på polisstationen, som var belägen i rådhuset.

Under patrulleringen bar poliskonstaplarna kontrollur, som drogs upp med nycklar, vilka var

upphängda i skåp på skilda ställen i staden. Därigenom kontrollerades att poliskonstaplarna patrullerade inom föreskrivna områden.

Då Sundqvist började sin anställning som poliskonstapel fanns två krogar i staden.

Den ena var belägen i *gamla elverket*, som ligger i hörnet av Strandgatan - Östra Rådhusgatan nära Svenska Handelsbankens byggnad, och den andra i en byggnad vid Hovrättsgatan mellan Kungsgatan och Storgatan. Vidare fanns en restaurang *Lilla källaren* i Stora Hotellets bottenvåning i korsningen Storgatan - Västra Rådhusgatan.

Därutöver fanns tre ölstugor i staden. Krogarna var öppna mellan 08.00 och 20.00, och *Lilla källaren* var öppen till klockan 23.00.

En stor sup brännvin kostade 12 öre och en liten sup 6 öre. De lättillgängliga alkoholdryckerna medförde vissa problem, som orsakades av fyllerister och bråkmakare.

Ett varierande antal fyllerister omhändertogs alla veckodagar utom under söndagarna, då krogarna och ölstugorna hölls stängda.

I det stora hela var dock befolkningen skötsam. De vanligaste brotten var småstöldar och andra mindre brott. Grövre brott var mycket sällsynta.

Polisutredningarna utfördes av poliskommissarien, som till hjälp med skrivning och dylikt anlätade vissa av poliskonstaplarna. Sundqvist fick ofta hjälpa till med skriv-

Poliskonstapel Sundqvist (t v) och kollega i patrulltjänst omkring 1910

arbete och han utförde även viss spaningstjänst.

Kriminalpolisen

I Umeå fanns ingen kriminalpolis före den 2 mars 1927, då poliskonstapeln Oscar Andersson och poliskonstapeln J W Berglund, Örnsköldsvik, anställdes som kriminalkonstaplar med hela Västerbottens län som tjänstgöringsområde. Deras stationeringsort var Umeå.

Den 5 augusti 1933 förordnades den vid stadens poliskår anställde poliskonstapeln Axel Ludvig Forssell till kriminalkonstapel med Umeå stad som tjänstgöringsområde.

Därmed påbörjades inrättandet av en kriminalavdelning i poliskåren. Samtidigt erhöll Sven Lundin den första överkonstapeltjänsten vid kåren.

Åren 1917 - 1939 var Emanuel Ahnström poliskommissarie i Umeå stad. Vid sidan av denna tjänst innehade han också tjänst som brandchef i staden åren 1917 - 1926 och vice krigsfiskal vid I 20 och K4 från år 1921. Den förste poliskommissarien i staden Per Axel Lindbom avgick med pension år 1914. Därefter fungerade stadsfiskalen som poliskommissarie till år 1917, då ovannämnde Ahnström anställdes. Den 31 oktober 1939 avgick Ahnström med pension.

Därefter fungerade stadsfiskalen återigen som poliskommissarie till år 1949, då en ny poliskommissariatjänst inrättades. Till denna förordnades Eric Pahlstedt.

Bilolycka på Storgatan i "Trångsund" i juli 1939. På platsen för huset i bakgrunden ligger numera "Höghushotellet".

Borgmästaren var polischef till den 31 oktober 1939, då denna befattning överfördes till stadsfiskalen. Tjänsten som polischef innehades sedan av stadsfiskalen till polisväsendets förstatligande den 1 januari 1965. Stadsfiskalen fungerade således som poliskommissarie vid sidan av tjänsten som polischef åren 1939 - 1949.

Utvecklingen efter år 1939

Efter utökningar åren 1941, 1943 och 1947 var kåren den 1 januari

1948 organiserad i en kriminalavdelning, bestående av en överkonstapel, två kriminalkonstaplar och två poliskonstaplar, en ordningsavdelning bestående av en överkonstapel, två inspektionskonstaplar och elva poliskonstaplar, en ordonnansavdelning, bestående av fyra poliskonstaplar, samt en cykel- och hitte-godsavdelning, som sköttes av en poliskonstapel. Den 1 januari 1948 var folkmängden i Umeå stad 16.264 personer.

Under 1940-talet fanns 22 polis-
alarmskåp uppsatta på olika ställen i
staden och med hjälp av dessa kun-
de man komma i kontakt med polis-
stationen.

Vidare förfogade polismännen
över tjänstecyklar. År 1949 fick poli-
sen i Umeå sin första tjänstebil.

I polisstationens källare, Vasaga-
tan 22, förfogade polisen över ett fo-
tolaboratorium. I övrigt var den tek-
niska utrustningen tämligen begrän-
sad.

Transport över Kvarken

Författaren till denna historik
började sin polismannabana hösten
1939 som polispraktikant hos lands-
fiskalen i Holmsunds distrikt med
tjänstgöring på dennes kontor i
Umeå.

I februari 1940 anlände till Holm-
sund med järnväg för vidarebeford-
ran till Vasa stora mängder ammu-
nition och annan krigsmateriel från
Frankrike och England.

I samband därmed anställdes jag
som extra poliskonstapel vid dåva-
rande statspolisen i Umeå för bevak-
ning inom järnvägsområdet i
Holmsund av förenämnda materiel.

Lossningen av järnvägsvagnarna
skedde på Umeå hamns område,
varifrån materielen transporterades
vidare med ett stort antal lastbilar
på en plogad väg på Kvarkens is till
Vasa.

Detta var möjligt eftersom vin-
tern 1939 - 1940 var en av de säll-
synta vintrar då hela Kvarken var is-
belagd.

*Poliskonstapeln Folke Johansson i början
av 1940-talet iklädd den skräddarsydd
uniform, som tillhandahölls av Umeå
stad*

Under transporten inträffade
flera dramatiska händelser. Vid ett
tillfälle brast isen under en lastbil,
som försvann i havet, varvid en man
drunknade. I samband med vinter-
krigets slut i Finland i mars 1940
upphörde ovannämnda bevakning.

Den 27 juni 1940 anställdes jag
som extra poliskonstapel i Umeå
stad. Till att börja med beordrades
jag att under några veckor tjänstgöra
tillsammans med en äldre poliskon-
stapel. Denne var mycket tystlåten,
varför informationen om polistjäns-
ten blev knapphändig.

Utan egentlig polisutbildning och
efter att ha erhållit uniform och öv-
rig utrustning, såsom sabel och pi-
stol, beordrades jag att tjänstgöra en-
ligt gällande turlista för poliskon-
staplarna, vilket innebar att jag
ibland tjänstgjorde tillsammans med
en kollega, som liksom jag inte hade
någon polisutbildning.

Jag kände mig givetvis ofta
mycket osäker, men jag följde
tjänsteföreskrifterna och handlade
efter bästa förstånd vid de situatio-
ner som uppkom i tjänsten, exem-
pelvis vid lägenhetsbråk och ord-
ningsstörande händelser.

Tjänstgöringen bestod huvudsak-
ligen av fotpatrullering och vakt-
tjänst på polisstationen.

Någon köldgräns fanns inte

Först hösten 1941 erhöll jag egentlig polisutbildning då jag genomgick konstapelklassen vid Statens polisskola i Stockholm. Som extra poliskonstapel hade man ingen anställningstrygghet. Man måste räkna med att anställningen kunde upphöra när som helst, exempelvis på grund av överkonstapelns bedömning att man var olämplig som polisman.

Tjänstgöringsförhållandena under 1940-talet framgår av följande:

Tjänstgöringslistan innehöll nio- och tolvtimmarspass, uppdelade i tre timmars fotpatrull och tre timmars vaktjänst. Arbetstiden var 48 timmar i veckan och någon ersättning eller kompensation för övertidstjänstgöring förekom inte.

Droskbilar anlätades vid utryckningar och transport av omhändertagna personer eftersom polisen inte förfogade över någon tjänstebil före år 1949.

Under början av 1940-talet utfördes fotpatrulleringen enligt order på så sätt att poliskonstaplarna patrullerade mitt på gatan för att hålla uppsikt över trafiken på körbanan och trottoarerna.

Att samtala med någon person under patrulleringen om något, som inte rörde tjänsten, betraktades som tjänstefel. Någon köldgräns för fotpatrullering fanns inte.

Under de kalla vintrarna i början av 1940-talet var temperaturen ofta omkring minus 30 grader, och då var det givetvis ganska påfrestande

att fullgöra tre timmars fotpatrull. Sommartid ersattes fotpatrulleringen ibland med cykelpatrullering, i syfte att effektivisera övervakningen i staden.

Skräddarsydd uniform

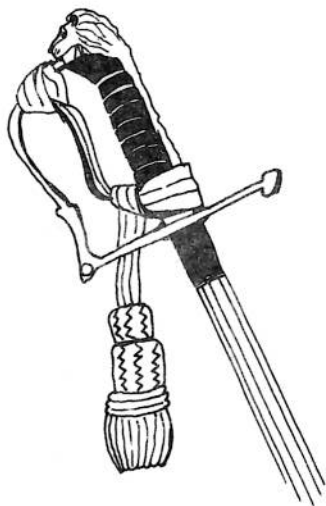
År 1940 var lönen för en extra poliskonstapel omkring 3.200 kr per år. Vid genomgång av konstapelklassen 1941 erhöll jag ingen lön eller annan ersättning.

Inte heller då jag genomgick överkonstapelklassen i Stockholm 1945 - 1946 fick jag någon ersättning under 1945, men fr o m den 1 januari 1946 utbetalades 60 % av min lön med återbetalningsskyldighet, om jag slutade min anställning vid polisen i Umeå inom fem år efter utbildningens slut.

Förutom lön erhöll varje poliskonstapel årligen en uniformsrock med byxor och vartannat år en uniformskappa samt under tjänstgöringstiden som fotpatrullerande en kappa med pälsfoder. Alla kläder var skräddarsydda, varför poliskonstaplarna var synnerligen välklädda. Förmånen av fri uniform ersattes sedermera av kontant beklädnadsersättning till den personal, som var skyldig att bära uniform. Såvitt jag vet har det inneburit att polis-männens uniformer i fortsättningen inte var skräddarsydda.

Sabeln ersattes av batong

Poliskonstaplarnas beväpning bestod av en sabel, som hängde längs vänster ben. Sabeln fick dragas i sär-

skilt allvarliga situationer och var då givetvis respektingivande.

Vid snabba förflyttningar och omhändertagande av bråkmakare var sabeln emellertid till stort besvär och hinder. Den ersattes därför så småningom med batong, som på grund av samhällsutvecklingen sedermera kompletterades med pistol.

I detta sammanhang kan nämnas, att Umeå polisförening vid ett möte den 26 augusti 1949 beslöt att besvara en frågeställning från Svenska polisförbundet med en så lydande skrivelse:

Föreningen anser, att sabeln bör borttagas vid vanlig vardaglig tjänst, och istället bör batong ingå i utrustningen.

Med "vanlig vardaglig tjänst" avses då icke tjänstgöring i samband med nöjeställningar och andra tillställningar, som kunna väntas samla folk. Vid dylika tillfällen bör sabel ingå i utrustningen.

Vidare anser föreningen att de patrullerande polismännen bör vara utrustade med pistol mellan kl 18 och 06, varvid pistolen bör bäras osynlig.

Beträffande batongen anser föreningen att den bör bäras osynlig och att man bör få fram en mera praktisk batong än den nuvarande.

För Umeå polisförening

Med förbundshälsningar

Folke Johansson

ordförande

Bestämmelserna om uniformsmodell var olika i de skilda polisdistrikten till dess beklädnadsreglementet trädde i kraft i början av år 1926. Dessförinnan förekom vissa problem, vilket framgår av en så lydande skrivelse från Umeå polisförening till Magistraten i Umeå den 21 april 1922:

Genom uppvaaktning har polisföreningen härstädes för någon tid sedan hos Magistraten anhållit om införande av en ny sommarmösstyp och som tiden för densamma användning redan är inne, åtminstone beträffande dagtjänsten, får undertecknade å härvarande polisförenings vägnar vördsamt anhålla om beslut i sagda fråga med snaraste.

Tillika får vi vördsamt anföra följande:

I en stor del av Sveriges städer har den av föreningen vid uppvaaktning förrevisade mösstypen redan införts och där den ännu icke blivit införd pågår rörelse i samma ändamål och synes å de flesta platser hos vederbörande chefer och myndigheter vinna förståelse.

De praktiska fördelarna äro flera och som förtjänta att framhållas, nämligen:

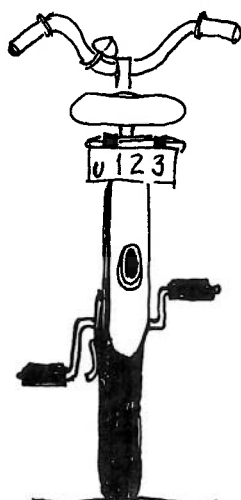
1) avviker densamma från den militära uniformen ity det inträffat vid härvarande kår att en polisman då han vid slagsmål ingripit och själv blivit överfallen:

2) är denna mössa starkare och vida praktiskare vid regnväder och kommer i längden att ställa sig billigare än den nuvarande mössan med flera fördelar.

I anledning härav, och som poliskommissarie, vilken även uppvaaktats, förordat denna mösstyp, och för sin del intet hade att erinra mot bifall till densamma får vi i föreningens vägnar vördsamt anhålla om tillstyrkan och att nämnda mösstyp även vid Umeå stads poliskår må till tjänstebruk införas.

Under punkt 1) ovan omnämnd förväxling av en polisman med militär personal kunde nog vid tiden för skrivelsen få allvarliga följder eftersom det i staden förekom mycket bråk och slagsmål, som hade sin grund i motsättningar mellan infanterister från I 20 och kavallerister från K 4.

Under 1930-talet dominerades ordningspolisverksamheten av ingripanden mot fyllerister och bråkmakare, men även viss trafikövervakning förekom, vilket framgår av följande notis i tidningen Västerbottens-Kuriren den 17 november 1937:

Trafikoredan i Umeå bestraffades vid Umeå rådhusrätt i går, för femtielfte gången frestas vi tillägga.

Ett 20-tal personer, som trafikerade Rådhusplanaden i fel riktning, dömdes till tio dagsböter vardera. Ett tiotal, som cyklat i bredd, bötdes en tia vardera. Böterna drabbade den som cyklat närmast körbanans mitt. Ordningspolisen i Umeå håller ett vakande öga över syndarna.

Förresten hur har ni det med belysning på cykeln?

Nummerplåtar på cyklarna skall alltså finnas. Den här gången var det flera personer, som blev en femma fattigare för att de slarvat med den saken

Karantänläger i Folkets Hus

Under första hälften av 1940-talet präglades livet i staden givetvis av det pågående andra världskriget och att två regementen, I 20 och K 4 var förlagda till staden.

Militären utgjorde ett markant inslag i staden och särskilt vid nöjeställningarna i folkparken Erikslund, i Folkets Hus samt vid de offentliga danstillställningarna i regementenas exercishus. Vid dessa tillställningar förekom givetvis vissa ordningsproblem, dock inte av allvarligare art.

Från juni 1944, då de ryska trupperna lyckades bryta igenom fronten på Karelska näset, och under resten av detta år anlände över havet från Finland till Västerbotten och Ångermanland sammanlagt omkring 5.000 flyktingar.

Dessa anlände i små båtar, som i vissa fall var i mycket dåligt skick och flera haverier inträffade vid den svenska kusten. Under vissa tider anlände dagligen en mängd flyktingar, som ibland utgjordes av hela familjer, men även finska soldater.

Från sommaren 1944 var flyktingmottagningen koncentrerad till ett karantänläger i Folkets Hus, dit flyktingarna transporterades från olika platser längs kusten.

Jag och några andra polismän skötte förhören med flyktingarna, och i samband med dessa förhör fick vi ta del av många dramatiska flyktingöden.

Avlösning på Rådhusstorget

I övrigt hade polisen i Umeå i början av 1940-talet vissa arbetsuppgifter, som skilde sig från det vanliga polisarbetet.

Varje polisman i patrulltjänst var tilldelad ett *renhållningsdistrikt* där han skulle kontrollera fastighetsägarnas skötsel av renhållningen av trottoarerna vid respektive ägares fastighet.

Vidare skulle enligt föreskrift från länsstyrelsen under viss tid kontrolleras att tidtabellerna för den lokala busstrafiken följdes. Detta skedde genom att patrullerande personal noterade bussarnas ankomst- och avgångstider vid en hållplats på Renmarksesplanaden.

Som tidigare nämnts innehöll poliskonstaplarnas tjänstgöringslista nio- och tolvtimmarsspass, som var uppdelade i tre timmars fotpatrull och tre timmars vakttjänst på polisstationen.

Under patrullpasset var det inte tillåtet att uppehålla sig på polisstationen och avlösning skedde på Rådhusstorget. Skedde inte avlösningen på föreskrivet klockslag, var missnöjet givetvis stort hos den poliskonstapel, som skulle avlösas efter tre timmars fotpatrull.

Eftersom ordningspolisen inte förfogade över någon tjänstebil eller bärbar radiostation måste de patrullerande poliserna ofta förlita sig på hjälp av droskförarna i staden vid transporter av omhändertagna personer och i övrigt vid olika ingripanden.

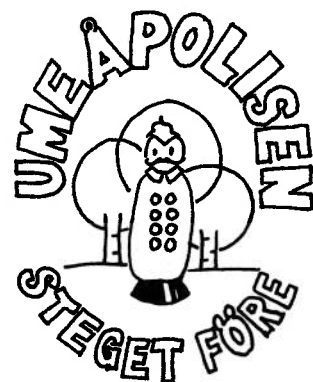
Fotpatrulleringen innebar särskilt nattetid en långtråkig tjänstgöring. I slutet av nattpassen underlättades dock tjänstgöringen genom besök på umeåtidningarnas tryckerier, där färskas tidningar hämtades till polisstationen.

Vidare besöktes Strömsöes bageri för inköp av färskas varma wienerbröd till morgonkaffet efter avslutat nattpass.

Från och med 1950-talet anlades flera nya stadsdelar. Den första var Berghem, som började byggas i början av 1950-talet främst på grund av att anläggningspersonal vid Stornorrfors kraftverksbygge behövde bostäder.

Senare tillkom efterhand stadsdelarna Ålidhem, Mariehem, Carls- hem, Ersboda m fl.

År 1957 startade tandläkarutbildningen i Umeå och därefter skedde en uppbyggnad av högskolan, som ledde till att Umeå universitet inrättades år 1965.

Högertrafikomläggningen

Stadens utveckling påverkade givetvis polisens verksamhet. Under senare delen av 1960-talet hade polisen stora problem med de skräggarna, som i hög grad störde trafiken och ordningen i staden.

I slutet av 1960-talet och början av 1970-talet vållade även studenterna vissa problem för polisen. Många ingripanden måste göras i samband med en hyresstrejk i husen vid Gluntens väg, som beboddes av studenter.

Vidare förekom omfattande demonstrationer och bråk vid en skogsdunge i Ålidhem, där demonstranterna sökte hindra bygget av en skola.

För att tömma skogsdungen från ockupanter gjorde polisen i Umeå med hjälp av polismän från övriga polisdistrikt i Västerbotten och i grannlän en av sina dittills största insatser.

Övergången till högertrafik den 3 september 1967 innebar för polisen i Umeå liksom landet i övrigt ett omfattande planeringsarbete och stora polisinsatser med biträde av särskilt utbildad militärpersonal och civila vägledare.

För polispersonalen ordnades specialutbildning inför övergången. Den genomfördes i en särskild H-stad med markerade gator, som iordningställdes vid Umåkers travbana.

Den 3 september klockan 05.00 var timmen H inne och omläggningen var ett faktum. Polismännen,

trafiksoldaterna och vägledarna började övervakningen av den omlagda trafiken. Trafikanterna var försiktiga och omläggningen orsakade inga allvarligare olyckstillbud eller andra svårigheter.

Från 1970-talet har i Umeå liksom i länet i övrigt missbruket av narkotika och till detta kopplad brottslighet orsakat problem, som föranlett ökade arbetsinsatser från polisens sida.

Vid förstatligandet omfattade personalstyrkan i Umeå stads polisdistrikt (utom statspolisen) sammanlagt 48 polismän i olika tjänstegrader. I det nya polisdistriktet, som bildades den 1 januari 1965, förordnades sammanlagt 112 polismän.

År 1992 är antalet invånare i Umeå polisdistrikt omkring 126.000 och personalstyrkan i distriktet omfattar 190 polismän och 60 civilanställda.

I maj 1931 utbröt kravaller i Kramforsområdet som följde av en sedan året innan pågående arbetskonflikt. Länsstyrelsen i Västernorrlands län hade i samband därmed rekviderat en militärstyrka som skydd åt strejk-brytare.

Kristi Himmelfärdsdagen år 1931 höll de strejkande ett stort protestmöte i Frånö, varefter mötesdeltagarna tågade till Lunde.

Där skedde en sammanstötning mellan deltagarna i demonstrationståget och militären, som öpp-

nade eld. Därvid dödades fem personer och lika många skadades.

Regeringen tillsatte en kommission för utredning av det inträffade och översyn av polisväsendets resurser. Resultatet blev en partiell omorganisation och förstärkning av polisväsendet genom inrättande av statspolisavdelningar i vissa städer och en mindre utökning av kriminalpolisen för landsbygdens behov med en i Stockholm placerad statspolisintendent som chef.

Regeringen bestämde arbetsuppgifterna och för verksamheten i respektive län ansvarade landsfogden i länsstyrelse. Staten stod för kostnaderna och personalfrågorna reglerades genom polisens lagstiftning. Reformen trädde i kraft år 1933.

Skälet till åtgärderna var att polisväsendet borde ha sådan styrka att polisen vid orostillfällen kunde upprätthålla ordningen utan hjälp av militär personal.

Polisstyrka vid strejkoroligheter i trakten av Skellefteå omkring år 1934. Från vänster landsfiskal Thorelli, Skellefteå och poliskonstaplarna Karl Lilja, Hjalmar Wennman och Georg Vänman vid statspolisen i Umeå

Ordningspolisen

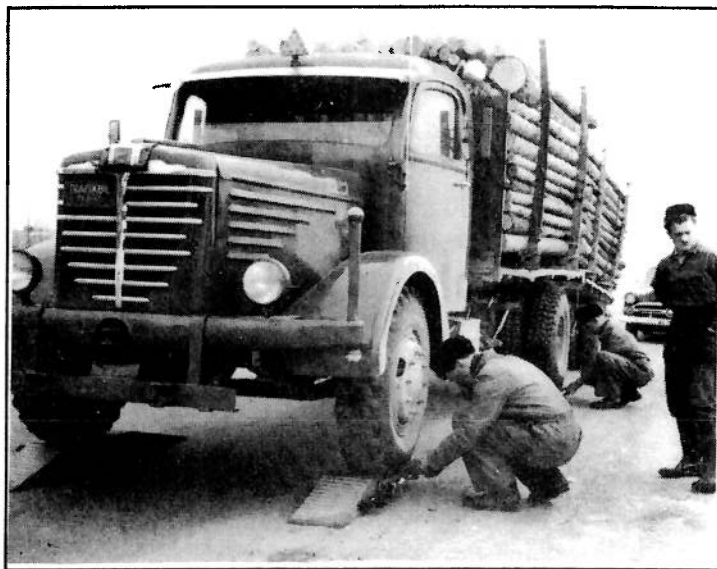
Genom statspolisorganisationen inrättades en statspolisavdelning i Umeå med Västerbottens län som huvudsakligt verksamhetsområde. Under 1940-talet var avdelningen indelad i en ordningsavdelning med en polisöverkonstapel som chef och en kriminalavdelning med en kriminalöverkonstapel som chef.

Sedermera ändrades organisationen så att statspolisavdelningen år 1957 kom att bestå av en ordningspolissektion, en kriminalpolissektion och en sektion för särskild verksamhet (Säpo).

Föreståndare för avdelningen var en poliskommissarie och sektionerna leddes av honom underställda överkonstaplar. Administrativt tillhörde personalen Umeå polisdistrikt och för verksamheten gällde av länsstyrelsen, landsfogden i länet och statspolisintendenten i Stockholm utfärdade order och föreskrifter.

Ordningspolispersonalen sysslade huvudsakligen med trafikövervakning och fordonskontroll i hela länet. Vidare anlätades personalen för ordningshållning på olika platser i länet vid större nöjestillställningar och andra händelser då polisförstärkning erfordrades.

Därutöver förekom under 1940-talet arbetsuppgifter, som nog förefaller främmande för nutidens polismän. Bland annat utfördes kontroll i butikerna i länet att gällande bestämmelser rörande mått och vikt följdes.

Fordonsvägning.

Vid framhjulet poliskonstapeln Gösta Sigurdh, statspolisen

Vidare kontrollerades, att flaskor med hårvatten, som innehöll alkohol, var försedda med föreskriven etikett med butikens namn. Bestämmelserna hade tillkommit för att förhindra inköp och förtäring av hårvatten i berusningssyfte.

Kriminalpolisen

Kriminalpolispersonalen biträdde enligt landsfogdens bestämmande landsfogden och landsfiskalerna i länet med förundersökningar och utredningar i brottmål.

Huvudsakligen gällde det s k landsfogdemål, d v s grövre brott såsom mord och dråp, mened, mordbrand och omfattande bedrägeri- och gäldenärsbrott. Under andra världskriget förekom även ut-

redningar rörande svartabörsaffärer med skor, kött m m samt förfalskningar av ransoneringskort.

Författaren till denna historik kommenderades till tjänstgöring vid statspolisen i Umeå år 1942 och efter en kortare tid tjänstgöring vid ordningspolissektionen tjänstgjorde jag vid kriminalpolissektionen och sektionen för särskild verksamhet till polisväsendets förstatligande den 1 januari 1965, då jag erhöll en befattning som poliskommissarie med placering hos länspolischefen i länsstyrelsen. Under den tid jag tjänstgjorde vid statspolisen sysslade jag huvudsakligen med utredningar rörande grövre brott.

Vägförhållanden nära Tärnaby vid tjänsteresa i april 1944. Lägg märke till fotsteget, gengasaggregatet, säckarna med gengaskol i baksätet och på taket och skidorna. Ordningsspolispatrull: Herman Weilestam - Folke Johansson, statspolisen

Drabbad av gengasförgiftning

Förhållandena var många gånger påfrestande och besvärliga. Under 1940- och 1950-talen var resorna i inlandet och fjälltrakterna särskilt besvärliga på grund av långa avstånd och de särskilt under våren och vintern bristfälliga vägarna.

Under andra världskriget användes gengasdrivna bilar och detta bidrog även till besvärligheterna. Ibland var deras motorstyrka så svag att man med svårighet kunde

klara de större backarna i fjälltrakterna.

På grund av de långa avstånden var det också nödvändigt att ha bilarna lastade med kolsäckar i passagerarutrymmet och på bilens tak. Någon gång inträffade det också att man drabbades av gengasförgiftning. Jag minns särskilt en julkhelg, då jag på grund av sådan förgiftning låg sjuk hela helgen.

Till år 1954 var arbetstiden oreglerad, och det innebar att det knap-

past existerade någon fritid då man sysslade med brådslande utredningar. Någon kompensation för övertid förekom inte.

Vid polisväsendets förstatligande år 1965 upphörde statspolisorganisationen och polispersonalen vid statspolisen i Umeå, sammanlagt 33 befattningshavare, erhöll då olika tjänster i den nya polisorganisationen.

Polisväsendet efter förstatligandet år 1965

Förstatligandet av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet den 1 januari 1965, då de tre verksamhetsgrenarna också skildes från varandra, var troligen den största huvudmannaskapsreform, som genomförts i vårt land. Det var för övrigt inte endast fråga om en reform utan även en mycket genomgripande omorganisation av alla tre verksamhetsgrenarna.

Den kommunala polisorganisationen var behäftad med åtskilliga brister. En allvarig brist var att polisdistrikten var så små att det inte fanns förutsättningar att bygga upp en effektiv organisation och att kunna bygga upp en samlad insats från polisens sida. En stor olägenhet var också att polispersonal inte hade befogenhet att utan vidare verka utanför det egna distriktet.

Kommunsammanslagningen i Umeåområdet hade inte genomförts före förstatligandet. Eftersom Umeå polisdistrikts gränser var identiska med stadens gränser kunde stadens polispersonal inte utan vidare göra ingripanden inom Umeå landskommun, exempelvis Teg och Backen. En väsentlig svaghet var också, att polischefen i staden även var åklagare och därför inte kunde ägna önskvärd tid för polisverksamheten.

Från och med år 1965 minskades antalet polisdistrikt radikalt. Umeå polisdistrikt kom att förutom Umeå stad omfatta Umeå landskommun, Holmsunds köping samt Holmön, Sävar, Hörnefors, Nordmaling, Bygdeå, Nysätra, Degerfors Bjurholm och Vännäs kommuner samt Vännäs köping. Vidare minskades antalet stationeringsorter för polismän genom att polisstationerna i Teg, Backen, Obbola och Vännäsby drogs in.

Vid förstatligandet och åren därefter skedde en genomgripande teknisk upprustning i polisdistrikten. Antalet motorfordon ökade avsevärt. Sambandscentraler inrättades och radiokommunikationerna utvecklades liksom användningen av olika slags datasystem. Detta medförde en total förändring av rutinerna i polisverksamheten.

Efter omorganisationen var polisstyrkan den 1 januari 1965 i Umeå nya polisdistrikt 112 polismän och 20 civila befattningshavare. Antalet tjänstebilar i polisdistriktet var 20. I förhållande till övriga polisdistrikt i länet var polisstyrkan stor, vilket

*Polisassistent Kenneth Jonsson.
En av de två sk citypoliserna i
patrulltjänst 1992.
Foto: Maria Nyström*

berodde på att länstrafikgruppen inräknades i styrkan och att personal från distriktet stod till förfogande för viss verksamhet i övriga polisdistrikt i länet.

Vid förstatligandet inrättades även länstrafikgrupper i Umeå och Lycksele, som övertog de arbetsuppgifter, som åvilat statspolisen i Umeå. Verksamheten vid länstrafikgrupperna leddes av länspolischefen till år 1986, då en omorganisation

skedde och trafikavdelningar inrättades i Lycksele, Skellefteå och Umeå polisdistrikt. Ledningen för dessa avdelningar har därefter åvilat polismästaren i resp distrikt.

Efter förstatligandet åvilas ansvaret och ledningen av polisväsendet i länet länsstyrelsen.

Länspolischefen handhade på länsstyrelsen ankommande polisledningsuppgifter. Den första länspolischefen hette Åke Moberg.

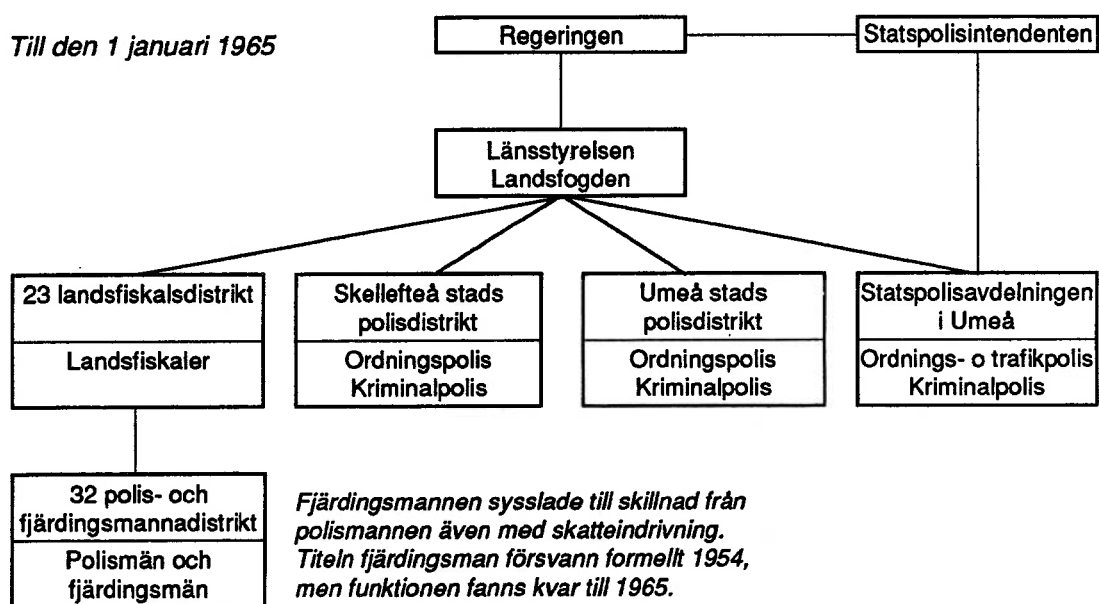
Tjänsten som länspolischef är från den 1 juli 1992 ändrad till länspolismästartjänst.

Länspolismästaren i Västerbotten är samtidigt polismästare i Umeå polisdistrikt. Den förste som förordnades till tjänsten som länspolismästare var tidigare polismästaren i Umeå polisdistrikt, Nils Holst.

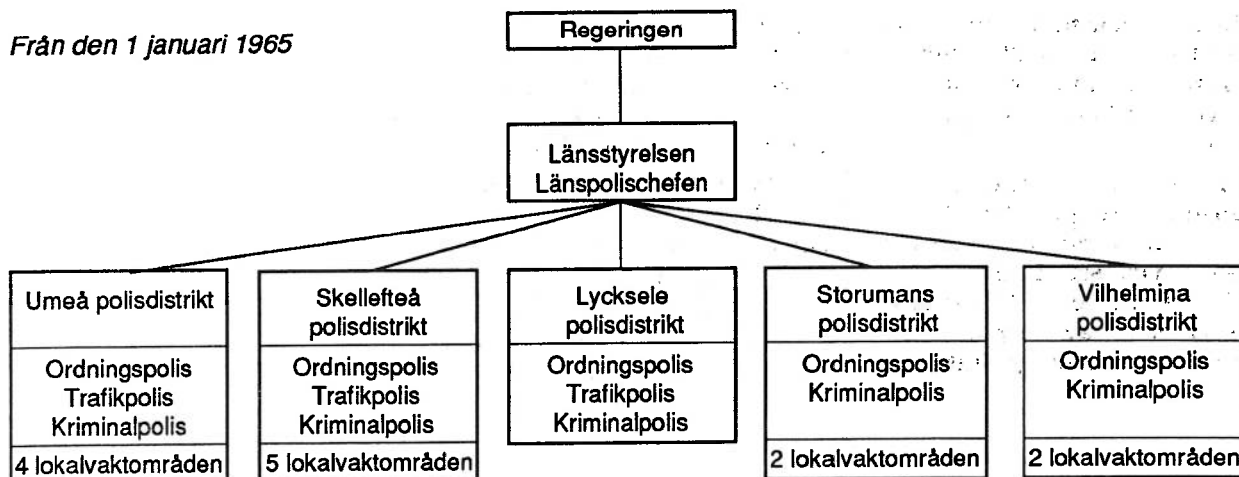
Den första polismästaren i Umeå polisdistrikt hette Lennart Levander, och verkade mellan åren 1965-1980.

Polisväsendet i Västerbottens län

Till den 1 januari 1965

Från den 1 januari 1965

Polisstationer

Rådhuset i Umeå med polisstationen i källarplanet med ingång från västra gaveln

Efter branden, som år 1888 ödelade Umeå stad, uppfördes nuvarande Rådhuset. I källarvåningen inrymdes en polisstation, som brukades till hösten 1938, då en ny polis- och brandstation, Vasagatan 22, togs i bruk.

Redan under åren före förstatligandet 1965 var emellertid lokalerna både trånga och otidsenliga och ett nytt polishus byggdes i mitten av 60-talet. Under hösten 1966 skedde inflyttningen i det nya huset i fastigheten Götgatan 1-3, lokalerna invigdes under högtidliga former av dåvarande rikspolischefen Carl Persson.

Till en början inrymdes även åklagarmyndigheten och kronofogdemyndigheten i huset men efter

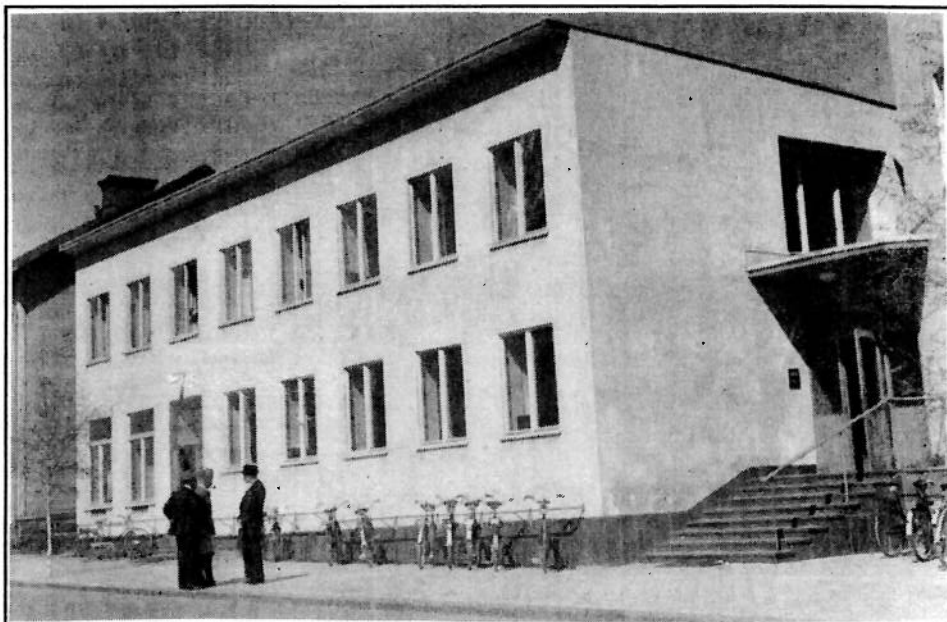
några år flyttade dessa till andra lokaler.

I mitten av 1970-talet blev utrymmet i polishuset återigen otillräckligt även för polismyndigheten. Sedan 1979 har flera enheter flyttat till andra lokaler i polishusets närhet.

I polishuset inryms även kriminalvårdens häktesavdelning i Umeå. Under senare år har även häktesavdelningen fått behov av större utrymme för sin verksamhet.

Helt allmänt kan sägas att det råder utrymmesbrist för polismyndigheten. Den spridning av de olika enheterna som nu skett är inte befrämjande för ett rationellt arbete och en bra arbetsmiljö.

I samband med en pågående ändring av detaljplanen över centrala staden har Byggnadsstyrelsen den 3 december 1991 hos kommunens planeringsutskott hemställt att planen för kv Saga skall revideras enligt framlagt förslag. Därvid skulle en om- och tillbyggnad kunna ske.

Polisstationen, Vasagatan 22

*Polisstationen, Götgatan 1 - 3
Foto : Maria Nyström*

Slutord

Efter förstatligandet har utredningar och reformer varit vanliga inom polisväsendet.

Inom poliskåren har det varit delade meningar om nyttan av vissa av dessa utredningar och reformer. Många polismän har haft den uppfattningen att polisorganisationen borde få tid att finna sin form innan förändringar genomförs.

Kvarterspolisverksamhet är numera ett nyckelord.

Polisväsendet är år 1992 på väg från den centralisering, som genomfördes vid förstatligandet år 1965.

Den 1 juli 1992 tog polisväsendet första steget in i ett ekonomiskt styrsystem med treårsbudgetar.

Samtidigt genomfördes regionala analys- och planeringssystem och som ansvarig för polisverksamheten finns i varje län en länspolismästare.

Det nya styrsystemet syftar till ett effektivare polisväsende. Det goda samarbetet som hittills rått mellan polisledningen och personalorganisationerna är den rätta garantin för att vi skall lyckas.

Text: Folke Johansson
Omslaget: Umeå stads poliskår omkring 1912
Layout och
illustrationer: Länsstyrelsens ritcentral
Tryck: Länsstyrelsens tryckeri, Umeå 1992

100 år

**Polisen i Umeå
1888 - 1988**

75 år

**Umeå polisförening
1917 - 1992**